

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

DIGITÁLNÍ UČEBNÍ MATERIÁL

Číslo projektu	CZ1.07/1.5.00/34.0969
Název školy	Gymnázium Česká a Olympijských nadějí, České Budějovice, Česká 64
Název materiálu	VY_32_INOVACE_ZSV_1_4_ZIK_04_PAKT_RIBBENTROP_ MOLOTOV
Autor	Mgr. Martin Zikmunda
Tematický okruh	Antisemitismus a holocaust
Ročník	1. – 4.
Datum tvorby	27.12.2013
Anotace	Pakt Ribbentrop-Molotov a jeho důsledky pro židovské obyvatelstvo
Metodický pokyn	Pracovní list je určen jako výuková pomůcka se zaměřením na mezipředmětové vztahy předmětů dějepis, základy společenských věd, zeměpis i jako materiál k samostudiu. Možnosti využití: promítání, práce jednotlivců nebo dvojic u PC, vtištění pracovního listu.
Pokud není uvedeno jinak, použitý materiál je z vlastních zdrojů autora	

Pracovní list

Pakt Ribbentrop-Molotov a jeho důsledky pro židovské obyvatelstvo

Využitelné pomůcky:

Atlas světa, Slovník cizích slov, internetové zdroje

Příloha:

1. Smlouva o neútočení mezi Německem a Svazem sovětských socialistických republik z 23. srpna 1939

Seznam citací:

¹AUTOR NEUVEDEN. *Pakt Ribbentrop-Molotov* [online]. [cit. 27.12.2013]. Dostupný na WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Molotov-Ribbentrop>

²AUTOR NEUVEDEN. *Vyhlazovací tábory nacistického Německa* [online]. [cit. 27.12.2013]. Dostupný na WWW:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Vyhlazovac%C3%AD_t%C3%A1bory_nacistick%C3%A9ho_N%C4%9Bmecka

³AUTOR NEUVEDEN. *Fronta.cz* [online]. [cit. 27.12.2013]. Dostupný na WWW: <http://www.fronta.cz/dokument/sovetsko-nemecky-pakt-o-neutoceni>

⁴AUTOR NEUVEDEN. *Territorial evolution of Poland* [online]. [cit. 27.12.2013]. Dostupný na WWW: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Territorial_changes_of_Poland_1922.jpg

⁵AUTOR NEUVEDEN. *Territorial evolution of Poland* [online]. [cit. 27.12.2013]. Dostupný na WWW: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Territorial_changes_of_Poland_1939b.jpg

⁶Obrázek zpracován pomocí volného softwaru „Zoner Callisto 5 FREE“

⁷Obrázek zpracován pomocí volného softwaru „Zoner Callisto 5 FREE“

⁸AUTOR NEUVEDEN. *Vyhlazovací tábor Chełmno* [online]. [cit. 27.12.2013]. Dostupný na WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Vyhlazovac%C3%ADbor_Che%C5%82mno

Výchozí text

Pakt Ribbentrop-Molotov¹

„Pakt Ribbentrop-Molotov“ je historická smlouva o neútočení mezi nacistickým Německem a komunistickým Svazem sovětských socialistických republik, podepsaná v Moskvě 23. srpna 1939. Pojmenování paktu vzniklo z příjmení dvou vyjednávačů: Hitlerova ministra zahraničních věcí Joachima von Ribbentrop a Vjačeslava Molotova, který byl lidovým komisařem (ministrem) zahraničí v stalinském Sovětském svazu.

Ve smlouvě se obě strany zavázaly, že nepoužijí vojenskou sílu proti druhé straně a nespojí se s jejími nepřáteli. Smlouva znamenala zásadní obrat ve vztazích obou zemí a byla v podstatě dodržována až do 22. června 1941, kdy nacistické Německo napadlo Sovětský svaz (Operace Barbarossa).

Dne 23. srpna 1939 přiletěl do Moskvy německý ministr zahraničí Joachim von Ribbentrop. Záležitost smlouvy o neútočení byla v podstatě formalitou, Stalina spíše zajímala otázka vymezení sfér vlivu v Evropě. SSSR si ji chtěl zajistit tam, kde o ni Rusko přišlo ve 20. letech v důsledku Brestlitevského míru a sovětsko-polské války. Bylo dojednáno, že v Pobaltí bude hranice vlivu Německa a SSSR totožná se severní hranicí Litvy, tzn., že k Sovětskému svazu připadne Lotyšsko, Estonsko a Finsko. Dále, že hranice v Polsku bude tvořena liniemi řek Narew, Visla a San, přičemž o existenci samostatného polského státu se mělo ještě jednat. Německá strana se vzdala vlivu v jihovýchodní Evropě, zatímco sovětská strana deklarovala svůj zájem v Besarábii. Z jednání byl pořízen přísně tajný protokol podepsaný oběma vyjednávači.

Hitler si smlouvou zajistil volné ruce při útoku na Polsko, který nezačal plánovaného 25. srpna, ale až 1. září 1939. Německý postup byl rychlý a už 8. září nabádal Ribbentrop Sověty k obsazení té části Polska, která byla dohodnuta v tajném protokolu. 17. září překročila Rudá armáda polské hranice a během necelého týdne okupovala východní Polsko, přičemž nepostoupila na sjednanou linii, ale na území, které bylo do roku 1920 západní Ukrajinou a západním Běloruskem a kde z hlediska národnosti byli Ukrajinci a Bělorusové v převaze nad Poláky. Stalin si pozval Ribbentropa k dalšímu jednání, které se uskutečnilo 27. září 1939. Na schůzce mu sdělil, že nemá zájem o tu dohodnutou část Polska, která je obývaná převážně etnickými Poláky, a že je připraven postoupit ji Německu jako *quid pro quo* za Litvu. Ribbentrop telefonoval okamžitě Hitlerovi, který měl sice výhrady, avšak nakonec s navrhovanou výměnou souhlasil. Po kapitulaci polské armády byl nařizováním Hitlera zřízen na centrální části Polska tzv. Generální gouvernement, zbylé části (Pomoří, Velkopolsko, Slezsko, Kujavsko, západní Mazovsko a části vojvodství Lodžského, Krakovského a Kieleckého) byly přičleněny přímo k Třetí říši. Východní části Polska byly zpět přičleněny k Ukrajině a Bělorusku, Vilnius a jeho okolí získala zpět Litva. Sovětský svaz obnovil velikost z doby carského Ruska - postupně anektoval státy v Pobaltí a Besarábii, zahájil i Zimní válku proti Finsku, za kterou byl vyloučen ze Společnosti národů. Německo mělo otevřeno dveře k invazi do západní a severní Evropy.

Vyhlazovací tábory nacistického Německa²

Vyhlazovací tábory je označení několika málo táborů založených nacisty za druhé světové války a sloužících primárně pro hromadné, systematicky řízené („průmyslové“) vyvražďování Židů (v menší míře také Romů a některých dalších skupin vězňů). V těchto „táborech smrti“ bylo v průběhu druhé světové války zastřeleno či zplynováno téměř

¹ AUTOR NEUVEDEN. *Pakt Ribbentrop-Molotov* [online]. [cit. 27.12.2013]. Dostupný na WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Molotov-Ribbentrop>

² AUTOR NEUVEDEN. *Vyhlazovací tábory nacistického Německa* [online]. [cit. 27.12.2013]. Dostupný na WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Vyhlazovac%C3%AD_t%C3%A1bory_nacistick%C3%A9ho_N%C4%9Bmecka

2 700 000 Židů a mnoho lidí dalších národností. V souladu s německým plánem Generalplan Ost byli ve vyhlazovacích táborech různého typu likvidováni ve větší míře i příslušníci pro nacisty méněcenných slovanských národů, například v německých táborech v Polsku bylo zlikvidováno zhruba 1,3 milionu Poláků (mimo Židy) a 800 tisíc sovětských válečných zajatců. Mezi polské vyhlazovací tábory se řadí: Chelmno (něm. Kulmhof), Belzec, Sobibor, Treblinka, Majdanek a Osvětim - Březinka (něm. Auschwitz-Birkenau). Pouze vyhlazovací funkci plnily první čtyři ze jmenovaných táborů, Majdanek a Osvětim plnily zároveň funkci koncentračních táborů, takže (podstatně menší) část vězňů byla určena pro otrockou práci. Termínu „vyhlazovací tábor“ se začalo užívat až po druhé světové válce, sami nacisté se snažili všemožně maskovat jejich skutečné určení.

Proces hromadného vraždění procházel několika fázemi: od hromadného střílení přes plynování v pojízdných vozech (tzv. dušegubkách) až k plynovým komorám. Nacisté se jednak snažili zefektivnit proces vyhlazování (šetřit náklady, počet lidí zapojených do procesu apod.), jednak učinit vraždění snesitelnějším, tj. oddělit oběť od vraha (při masovém střílení docházelo k srdcervoucím scénám, oproti tomu vraždění v plynových komorách bylo maximálně odosobněno).

Před a během Druhé světové války spravovalo nacistické Německo koncentrační tábory (konzentrationslager, zkratka KZ nebo KL) v oblastech, které v daném okamžiku ovládalo. V těchto táborech miliony vězňů zemřely krutým zacházením, na nemoci, hladovění a přepracování, nebo byli zlikvidováni pro neschopnost práce, stáří nebo z jiného důvodu. První koncentrační tábory byly vybudovány v Německu pro umístění politických disidentů tamějšího režimu.

V koncentračních táborech byly internovány dvě hlavní skupiny vězňů - Židé a váleční vězňové, většinou z Polska a Ruska - obě se počítaly na miliony. Taktéž velké množství Romů, komunistů, homosexuálů (ale třeba i Svědků Jehovových) skončilo v koncentračních táborech. V menší míře stejný osud z různých důvodů potkal menší množství zajatých spojenců.

Od roku 1942 nacistické Německo ustanovilo vyhlazovací tábory pro systematické vyvraždění všech Židů v Evropě – tento plán se jmenoval Konečné řešení židovské otázky. Tyto tábory byly vybudovány v obsazeném Polsku a Bělorusku. Přes tři miliony Židů v nich zemřelo, především v plynových komorách nebo bylo zastřeleno.

1. Na základě výchozího textu vypiš názvy nacistických vyhlazovacích táborů umístěných na tehdy bývalém území Polska. Které z nich byly podle nacistické klasifikace „pouze“ vyhlazovacími tábory? Proč byly umístěny na polském území?

2. Na základě výchozího textu formuluj, jakých skupin obyvatelstva se týkala likvidace ve vyhlazovacích táborech.

3. Charakterizuj smlouvu o neútočení mezi nacistickým Německem a komunistickým Svazem sovětských socialistických republik z hlediska mezinárodního práva. Tzn., v čem byla:

a) v souladu se zvyklostmi mezinárodního práva a jeho tehdejším pojetím,

b) v rozporu se zvyklostmi mezinárodního práva a jeho tehdejším pojetím.

Jaká byla reakce mezinárodního společenství na expanzivní politiku tehdejšího Sovětského svazu?

Ke splnění tohoto úkolu využij text dotčené smlouvy³, který je součástí tohoto pracovního listu jako příloha.

³ AUTOR NEUVEDEN. *Fronta.cz* [online]. [cit. 27.12.2013]. Dostupný na WWW: <http://www.fronta.cz/dokument/sovetsko-nemecky-pakt-o-neutoceni>

4. Na mapě níže jsou vyznačeny vyhlazovací koncentrační tábory tak, jak jsou uvedeny ve výchozím textu. Pokus se je správně umístit. Které z těchto táborů plnily i funkci koncentračního tábora. K řešení můžeš použít internetové zdroje. Se souhlasem učitele můžeš také použít atlas.

Mapa Územní vývoj Polska^{4,5} – upravená mapa⁶

5. Pokus se určit na základě textu níže, o jaký vyhlazovací tábor jde. Nápopěda – jde o tábor, který je jako druhý (v Polsku) nejbližší České republice.

Nacistický vyhlazovací tábor v byl umístěn 70 km od Lodže, poblíž vesničky Chełmno nad Nerem (německy Kulmhof an der Nehr) na polském území obsazeném v roce 1939 Němci a začleněném do říšské župy Povartí (něm. Reichsgau Wartheland). Byl to vůbec první nacistický vyhlazovací tábor a první tábor, kde se k zabíjení lidí používal jedovatý plyn. Byl určen k zabíjení židů z lodžského ghetta a celého území župy. Po dobu jeho existence zde bylo zavražděno nejméně 152 tisíc lidí, kromě zmíněných polských židů také polští a maďarští Romové, maďarští židé, Poláci, Češi a sovětsí váleční zajatci. V tomto koncentračním táboře bylo v nákladních vozech zplynováno i 82 dětí z obce Lidice a 11 dětí z osady Ležáky. Pobyt v tomto vyhlazovacím táboře přežili jen tři lidé.

Vhledem k povaze úkolu je citace zdroje textu uvedena v části **Řešení**.

⁴ AUTOR NEUVEDEN. Territorial evolution of Poland [online]. [cit. 27.12.2013]. Dostupný na WWW: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Territorial_changes_of_Poland_1922.jpg

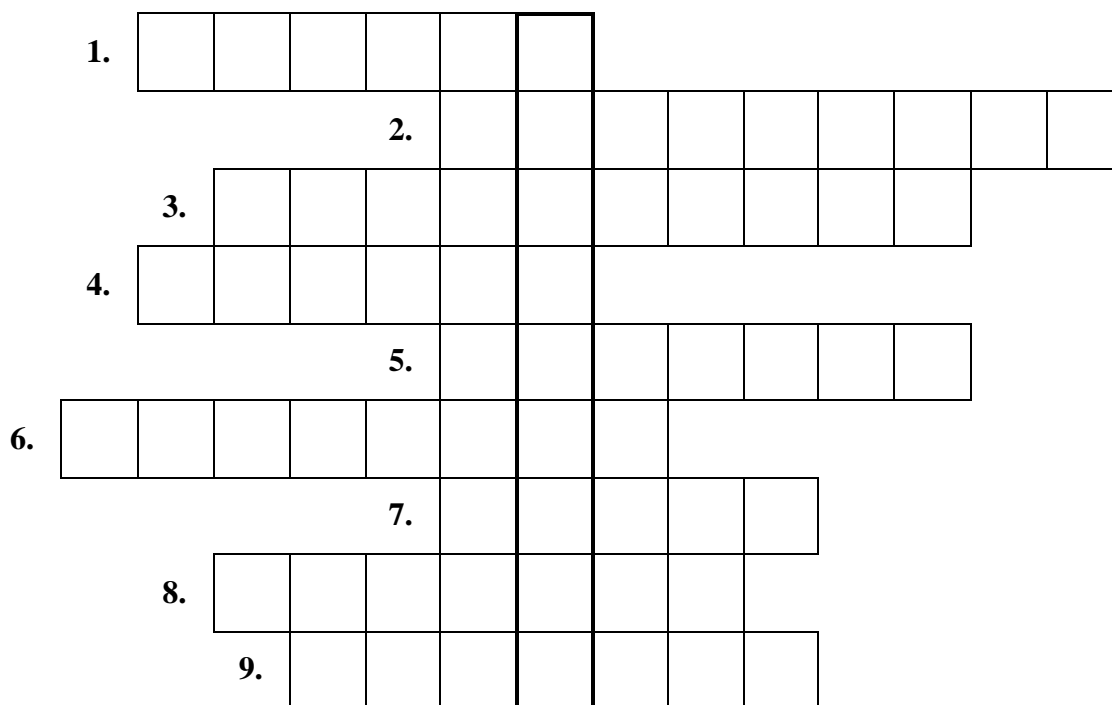
⁵ AUTOR NEUVEDEN. Territorial evolution of Poland [online]. [cit. 27.12.2013]. Dostupný na WWW: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Territorial_changes_of_Poland_1939b.jpg

⁶ Obrázek zpracován pomocí volného softwaru „Zoner Callisto 5 FREE“

6. Křížovka

Tajenka: Německý název vyhlazovacího tábora.

Pro úspěšné vylúštení křížovky najdeš většinu potřebných informací v doprovodném textu. Pokud si nebudeš vědět rady, neváhej se zeptat svého učitele. Hodně štěstí při luštění.

1. Město, ve kterém došlo k podpisu paktu Ribbentrop-Molotov.
2. Slangový výraz pro pojízdné plynovací vozy.
3. Příslušník menšinové sexuální orientace likvidovaný ve vyhlazovacích táborech.
4. Název vyhlazovacího tábora.
5. Název tábora, kde byly zplynovány lidické a ležácké děti.
6. Polsky Varšava
7. Stát, který získal v r. 1939 část polského území.
8. Jeden ze signatářů smlouvy o neútočení.
9. Část polského území přičleněného přímo k Třetí říši.

Řešení

1. Na základě výchozího textu vypiš názvy nacistických vyhlazovacích táborů umístěných na tehdy bývalém území Polska. Které z nich byly podle nacistické klasifikace „pouze“ vyhlazovacími tábory? Proč byly umístěny na polském území?

Mezi polské vyhlazovací tábory se řadí: **Chelmno, Belzec, Sobibor, Treblinka, Majdanek a Osvětim - Březinka**. Pouze vyhlazovací funkci plnily první čtyři ze jmenovaných táborů, **Majdanek** a **Osvětim** plnily zároveň funkci koncentračních táborů, takže (podstatně menší) část vězňů byla určena pro otrockou práci.

Na polském území byly umístěny ze dvou důvodů:

- a) německé a evropské jakož i světové veřejnosti mělo být skryto, co se děje s židovskou populací Evropy, se sovětskými válečnými zajatci, se samotnými Poláky a i s nacistickými odpůrci; proto byly tyto tábory umístěny na východním území Polska daleko od zbytku „civilizované“ Evropy
- b) všechny vyhlazovací tábory likvidovaly početnou židovskou, ale i polskou, populaci na východ od nacistického Německa; populace Židů ze západní, jižní a střední Evropy byla většinou likvidována v Osvětimi (nejbližší vyhlazovací tábor nacistickému Německu) a populace Židů východní Evropy a sovětské válečné zajatci byli likvidováni ve zbylých vyhlazovacích táborech

2. Na základě výchozího textu formuluj, jakých skupin obyvatelstva se týkala likvidace ve vyhlazovacích táborech.

Likvidace se primárně týkala Židů, sovětských válečných zajatců, Poláků, ostatních Slovanů, Romů, komunistů a dalších politických odpůrců, homosexuálů, ...

3. Charakterizuj smlouvu o neútočení mezi nacistickým Německem a komunistickým Svazem sovětských socialistických republik z hlediska mezinárodního práva. Tzn., v čem byla:

- a) v souladu se zvyklostmi mezinárodního práva a jeho tehdejším pojetím,
- b) v rozporu se zvyklostmi mezinárodního práva a jeho tehdejším pojetím.

Jaká byla reakce mezinárodního společenství na expanzivní politiku tehdejšího Sovětského svazu?

Ke splnění tohoto úkolu využij text dotčené smlouvy³, který je součástí tohoto pracovního listu jako příloha.

- a) byla v souladu se zvyklostmi mezinárodního práva a jeho tehdejším pojetím, protože ji uzavřely dva suverénní státy za účelem mírového soužití, které takto bylo, alespoň na oko, deklarováno
- b) byla v rozporu se zvyklostmi mezinárodního práva a jeho tehdejším pojetím, protože součástí této dohody byl i tajný, pro mezinárodní veřejnost nepublikovaný, dodatek o rozdělení sfér vlivu včetně likvidace nezávislých států (Polsko, Finsko, Estonsko, Lotyšsko, Litva, rumunská Besarábie)

Po napadení Finska Sovětským svazem (tzv. zimní válka) 30. 11. 1939 byl Sovětský svaz označen za agresora a vyloučen ze Společnosti národů.

4. Na mapě níže jsou vyznačeny vyhlazovací koncentrační tábory tak, jak jsou uvedeny ve výchozím textu. Pokus se je správně umístit. Které z těchto táborů plnily i funkci koncentračního tábora. K řešení můžeš použít internetové zdroje. Se souhlasem učitele můžeš také použít atlas.

Majdanek a Osvětim plnily zároveň funkci koncentračních táborů.

Mapa Územní vývoj Polska^{4,5} – upravená mapa⁷

5. Pokus se určit na základě textu níže, o jaký vyhlazovací tábor jde. Náповěda – jde o tábor, který je jako druhý (v Polsku) nejbližší České republice.

Nacistický vyhlazovací tábor v Chelmno nad Nerem (německy Kulmhof an der Nehr) na polském území obsazeném v roce 1939 Němci a začleněném do říšské župy Povartí (něm. Reichsgau Wartheland). Byl to vůbec první nacistický vyhlazovací tábor a první tábor, kde se k zabíjení lidí používal jedovatý plyn. Byl určen k zabíjení židů z lodžského ghetta a celého území župy. Po dobu jeho existence zde bylo zavražděno nejméně 152 tisíc lidí, kromě zmíněných polských židů také polští a maďarští Romové, maďarští židé, Poláci, Češi a sovětsí váleční zajatci. V tomto koncentračním táboře bylo v nákladních vozech zplynováno i 82 dětí z obce Lidice a 11 dětí z osady Ležáky. Pobyt v tomto vyhlazovacím táboře přežili jen tři lidé.⁸

Vyhlazovací tábor **Chelmno**.

⁷ Obrázek zpracován pomocí volného softwaru „Zoner Callisto 5 FREE“

⁸ AUTOR NEUVEDEN. *Vyhlazovací tábor Chelmno* [online]. [cit. 27.12.2013]. Dostupný na WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Vyhlazovac%C3%AD_t%C3%A1bor_Chelmno

6. Křížovka

Tajenka: Německý název vyhlazovacího tábora.

Pro úspěšné vylúštení křížovky najdeš většinu potřebných informací v doprovodném textu. Pokud si nebudeš vědět rady, neváhej se zeptat svého učitele. Hodně štěstí při luštění.

1.	M	O	S	K	V	A													
				2.	D	U	Š	E	G	U	B	K	Y						
		3.	H	O	M	O	S	E	X	U	Á	L							
		4.	B	E	L	Z	E	C											
				5.	C	H	E	L	M	N	O								
6.	W	A	R	S	Z	A	W	A											
				7.	L	I	T	V	A										
		8.	M	O	L	O	T	O	V										
				9.	S	L	E	Z	S	K	O								

1. Město, ve kterém došlo k podpisu paktu Ribbentrop-Molotov.
2. Slangový výraz pro pojízdné plynovací vozy.
3. Příslušník menšinové sexuální orientace likvidovaný ve vyhlazovacích táborech.
4. Název vyhlazovacího tábora.
5. Název tábora, kde byly zplynovány lidické a ležácké děti.
6. Polsky Varšava
7. Stát, který získal v r. 1939 část polského území.
8. Jeden ze signatářů smlouvy o neútočení.
9. Část polského území přičleněného přímo k Třetí říši.

Příloha č. 1

Smlouva o neútočení mezi Německem a Svazem sovětských socialistických republik z 23. srpna 1939³

Vláda Německé Říše

a vláda Svazu sovětských socialistických republik

přejíce si upevnit věc míru mezi Německem a SSSR a vycházejíce ze základních ustanovení smlouvy o neutralitě uzavřené v dubnu 1926 mezi Německem a SSSR, dohodly se na následujícím:

Článek I

Obě Vysoké smluvní strany se zavazují upustit od jakéhokoliv násilného aktu, od jakékoli válečné akce, od vzájemného napadení, které by provedly buď samy, anebo ve spojení s jinými silami.

Článek II

V případě, že by se jedna z Vysokých smluvních stran stala objektem válečného aktu ze strany třetí síly, neposkytne druhá Vysoká smluvní strana žádným způsobem pomoc této třetí síle.

Článek III

Vlády obou Vysokých smluvních stran budou v budoucnosti udržovat stálý vzájemný kontakt za účelem konzultace, umožňující výměnu informací o problémech týkajících se společných zájmů.

Článek IV

Žádná z vysokých smluvních stran se nezúčastní jakéhokoliv spolčování sil, jež by přímo, či nepřímo bylo namířeno proti druhé straně.

Článek V

Jestliže by v těch či oněch otázkách vznikly spory či konflikty mezi Vysokými smluvními stranami, budou obě strany své spory či konflikty řešit výhradně přátelskou výměnou názorů, anebo, v případě nutnosti, prostřednictvím povolanych arbitrážních komisí.

Článek VI

Tato smlouva se uzavírá na dobu deseti let s tím, že nevypoví-li ji jedna z Vysokých smluvních stran rok před uplynutím této doby, bude platnost automaticky prodloužena o dalších pět let.

Článek VII

Tato listina bude ratifikována v nejkratším možném čase. Ratifikační listiny budou vyměněny v Berlíně. Smlouva nabývá platnosti v okamžiku jejího podepsání.

Vyhotoveno ve dvou exemplářích, v německém a ruském jazyce.

Moskva, 23. srpna 1939

Za vládu Německé Říše:

von Ribbentrop

Zplnomocněnec vlády SSSR:

V. Molotov

Tajný dodatečný protokol

U příležitosti podepsání paktu o neútočení mezi Německou Říší a Svazem sovětských socialistických republik podepsání zplnomocněnci obou stran vedli přísně důvěrné rozhovory o otázkách hranic jejich daných sfér vlivu ve východní Evropě. Tyto rozhovory vedly k následujícím závěrům:

1. V případě nového územního a politického uspořádání oblastí náležících k baltským státům (k Finsku, Estonsku, Lotyšsku, Litvě) bude severní hranice Litvy tvořit rozhraní mezi sférami vlivu Německa a SSSR. V této souvislosti obě strany uznávají zájem Litvy na území Vilna.

2. V případě nového územního a politického uspořádání oblastí náležících k polskému státu bude rozhraní sfér vlivu mezi Německem a SSSR tvořit zhruba linie řek Narev, Visla a San. Otázka, zda zájem obou stran bude vyžadovat udržení nezávislého polského státu a jakými hranicemi má být tento stát vymezen, bude moci být definitivně vyřešena teprve v průběhu dalšího politického vývoje. V každém případě budou obě vlády řešit tuto otázku přátelskou dohodou.

3. Pokud se týče jihovýchodní Evropy, zdůraznila sovětská strana svůj zájem na Besarábii. Německá strana potvrdila svůj naprostý politický nezájem o tyto oblasti.

4. Tento protokol budou obě strany považovat za přísně tajný.

Moskva, 23. srpna 1939

Za vládu Německé Říše:

von Ribbentrop

Zplnomocněnec vlády SSSR:

V. Molotov